

FUNCTIONING OF POLITICAL TABOOS IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE CULTURE

The article is devoted to the problem of linguistic taboos functioning on the political theme in the modern German linguistic culture. The concept of a linguistic taboo is characterized and its role in the communication is developed. The problem of historical taboos in the politics is illustrated; linguistic taboos in the foreign and home policies of Germany are analyzed.

Keywords: *taboo, tabooing, norm, political language, euphemism.*

УДК 81-116'362

Леміш Н. Є., к. філол. н., доц.,
Київський національний лінгвістичний університет

СЕМЕМА ЯК TERTIUM COMPARATIONIS У ДОСЛІДЖЕННІ КАУЗАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ В РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

Статтю присвячено обґрунтуванню вибору семема як tertium comparationis у крослінгвальному вивченні каузального комплексу. З цієї метою уточнюється значення поняття семема в лінгвістиці; за допомогою дефініційного аналізу виокремлюються семема каузальних домінант: cause – в англійській мові, oorzaak – в нідерландській, causa – в іспанській, причина – в українській та російській мовах. Результати аналізу виділених в різноструктурних мовах семем дають змогу ідентифікувати їх дивергентні типи за мовами дослідження.

Ключові слова: *семема, tertium comparationis, каузальний комплекс, каузальні домінанти, дивергентні типи.*

Проблема встановлення tertium comparationis у сучасних контр-активних дослідженнях турбує як вітчизняних (Н. Б. Іваницька [13], М. П. Кочерган [15], Н. Є. Леміш [18], В. П. Сніцар [20], Т. С. Толчєєва [26] та ін.), так і зарубіжних (А. Л. Зеленецький [12], Э. Косериу [14], Р. Ладо [17], Р. Штернеманн [30], U. Connor [31], R. J. Di Pietro [34], K. M. Jaszczolt [41], А. Морено [31] та інші) мовознавців вже не одне десятиліття. І це не є випадковим інтересом, а скоріше вимушеною необхідністю, оскільки застосування саме коректно визначеного третього члену зіставлення гарантує (наскільки це можливо в такій динамічній галузі знань як лінгвістика) об'єктивність отриманих результатів. Отже, *актуальність* пропонованої розвідки є очевидною, зважаючи на значущість

зіставних досліджень для навчання іноземним мовам, а також у теорії та практиці перекладу у межах сучасної антропоцентричної парадигми.

Каузальний комплекс, що виступає об'єктом нашого міжмовного дослідження, розуміється нами як ментально-логічний конструкт, який репрезентується в мові мікроструктурами причина-ефект, підстава-висновок, умова-результат, допуст-наслідок і мета-засіб. Компоненти мікроструктур, або каузальних блоків, номінуємо каузальними домінантами. За *tertium comparationis* для зіставлення каузальних домінант у мовах дослідження (англійській, нідерландській, іспанській, українській та російській) обрано семему як окреме значення слова, на противагу лексемі як матеріальній оболонці слова або семантемі як сукупності пов'язаних одне з одним значень багатозначного слова як структури.

Метою статті, що пропонується, є підтвердження адекватності вибору семеми як *tertium comparationis* у крослінгвальному вивченні каузального комплексу. Для обґрунтування доцільності виділення семеми як основи зіставлення у дослідженні каузального комплексу в різноструктурних мовах вважаємо за необхідне вирішити такі завдання: 1) уточнити значення поняття *семема* в лінгвістиці; 2) виокремити каузальні семеми домінант *cause / oorzaak / causa / причина / причина* із застосуванням дефініційного аналізу словникових статей; 3) проаналізувати отримані результати з метою виявлення дивергентних типів каузальних семем за мовами, що вивчаються.

Подібно до більшості термінів у лінгвістиці, *семема* (від грец. σμῆμαίνο (semáino) – позначую) інтерпретується неоднозначно. Наприклад, “Большая советская энциклопедия” (1969-1978) [2] тлумачить *семеми* як одиницю мовного плану змісту, співвідносно з морфемою, як сукупність сем (компонентів її змісту). Таку саму дефініцію наводять й українські словники [29; 5]. Виступаючи елементарною одиницею змістової системи мови (елементарним значенням слова), *семема* корелює з елементом виражальної системи – лексемою, що не властиве семі як її найпростішій складовій. Саме тому ми не підтримуємо думку, наведену у сучасних російських словниках [11; 16; 8], відповідно до якої *семема* ототожнюється з *семою*.

Цікавим є підхід до визначення *семеми*, репрезентований у “Толковый переводоведческий словарь” [19], де вона (*семема*) представлена як мінімальна одиниця плану змісту на рівні абстрактного опису.

У словнику лінгвістичних термінів Т. Жеребіло [9] *семеми* подано не лише як одиницю змісту, яка включає сукупність сем, але й як інваріантну одиницю, що підлягає модифікації в разі додавання / вичленювання однієї з сем. Така дефініція, у нашому розумінні, більше відповідає поняттю *семантема*.

Семеми також розглядають як парадигматичну одиницю, якій в синтагматичному ряді відповідає *сема* (О. С. Ахманова [1]). Деякі дослідники до одного ряду з *семеною* включають *семи*, *зміст* і *смісл*, а також *аллосеми* (як варіант *семеми*, її конкретного різновиду, що реалізується в мовленнєвому контексті) [10].

Підсумовуючи, акцентуємо, що з огляду на білатеральну природу мовного знаку, вважаємо за доцільне розрізняти у слові матеріальне та ідеальне. *Семема* саме й є тим ідеальним, що втілюється в окремому значенні слова, а *аллосема* – актуалізований у мовленні варіант семеми.

Отже, уточнивши визначення поняття *семема* в лінгвістиці, можемо безпосередньо перейти до виокремлення семем каузальних домінант *cause / oorzaak / causa / причина / причина* у мовах нашого дослідження. Задля отримання найбільш об'єктивних результатів ми звернулися до різного типу словників і за допомогою дефініційного аналізу виявили каузальні семемі з кожної мови, що вивчається: англійської, нідерландської, іспанської, української та російської. Зважаючи на обмеженість рамок статті, детальні дані наведемо лише для двох мов (англійської та іспанської), проте кількісні підрахунки за дивергентними типами каузальних семем подамо для всіх 5 мов дослідження. (Звертаємо увагу, що поряд з кожною виокремленою каузальною семемою подається номер дивергентного типу, варіанти позначаються маленькими літерами, наприклад: 2a = другий дивергентний тип, варіант а).

Так, в англійській мові матеріалом для опрацювання було обрано словникові статті з SOEDHP [47], ODEE [44], NWDTEL [43], OTE [45], HOALDCE [40], DELC [33]. SOEDHP [47] відмежовує загальне вживання лексеми *cause* від її використання в юридичній сфері, відповідно подає *cause* I і II. У загальному ужитку аналізована лексема має 4 значення, всі з яких вважаємо каузальними; в юридичній галузі – 5 значень, де лише 5-е видається інтерпретувати як каузальне. Усього розглянуто 9 значень, виокремлено 7 каузальних семем, 2) і 4) семемі репрезентовані двома варіантами (2a / 2b і 4a / 4b): 1) SMTH TO PRODUCE SMTH ELSE (AN EFFECT) / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ (ЕФЕКТ) – 1; 2) SMB TO OCCASION SMTH (intentionally) / ХТОСЬ СПРИЧИНИТИ ЩОСЬ (наміряно) – 2a; / SMB TO OCCASION SMTH (unintentionally) / ХТОСЬ СПРИЧИНИТИ ЩОСЬ (ненаміряно) – 2b; 3) SMTH TO MOVE SMB TO DO SMTH ELSE / ЩОСЬ СПОНУКАТИ КОГОСЬ ЗРОБИТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 3; 4) SMTH TO BE A GROUND FOR SMTH / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4a; / SMTH TO BE A REASON FOR SMTH / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4b; 5) SMTH TO BE A MOTIVE OF SMTH / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 5; 6) SMTH SMB TO STRIVE FOR (SMTH TO BE THE PURPOSE OF SMB) / ЩОСЬ ХТОСЬ ПРАГНЕ ДОСЯГТИ (ЩОСЬ БУТИ МЕТОЮ КОГОСЬ) – 6; II. 7) SMTH TO BE A DISEASE / ЩОСЬ БУТИ ХВОРОБОЮ – 7.

У словнику ODEE [44] *cause* подано з 3 значеннями (хоча вони й не нумеруються), що дало нам змогу виокремити 2 каузальні семемі, у 1) – два варіанти – 4a / 4b: 1) SMTH TO BE A GROUND FOR SMTH / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4a; / SMTH TO BE A REASON FOR SMTH / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4b; 2) SMTH TO PRODUCE SMTH ELSE (AN EFFECT) / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ (ЕФЕКТ) – 1.

У NWDTEL [43] значення також не пронумеровано, з поданих дефініцій нами виділено 4 каузальні семемі: 1) SMTH TO BRING ABOUT SMTH ELSE (A RESULT) / ЩОСЬ ПРИЗВОДИТИ ДО ЧОГОСЬ ІНШОГО (РЕЗУЛЬТАТУ) – 8; 2) SMTH TO BE A BASIS FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ОСНОВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 9; 3) SMTH TO BE GROUNDS FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4a; 4) SMTH TO LEAD TO SMTH ELSE / ЩОСЬ ПРИЗВОДИТИ ДО ЧОГОСЬ ІНШОГО – 10.

OTE [45] репрезентує 4 значення (точніше синоніми розподілено у синонімічні ряди за наявністю інтегральної семи: source, reason, principle, case). Нами виокремлено 4 каузальних семени, 3) має 2 варіанти – 4а / 4б; 1) SMTH TO BE THE ORIGIN OF SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ДЖЕРЕЛОМ ПОХОДЖЕННЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 11; 2) SMB TO BE THE SOURCE OF SMTH ELSE / ХТОСЬ БУТИ ДЖЕРЕЛОМ ЧОГОСЬ – 12; 3) SMTH TO BE THE REASON FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4б; / SMTH TO BE THE GROUNDS FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4а; 4) SMTH TO SERVE THE CAUSE OF SMTH ELSE / ЩОСЬ СЛУЖИТИ ПРИЧИНОЮ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 13.

Лексема *cause* у HOALDCE [40] включає 4 значення, з-поміж яких вичленовує-мо 5 каузальних семем: 1) SMB TO MAKE SMTH HAPPEN / ХТОСЬ РОБИТИ ТАК ЩОБ ЩОСЬ СТАЛОСЯ – 14; 2) SMTH TO MAKE SMTH ELSE HAPPEN / ЩОСЬ СПРИЧИНЮВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 15; 3) SMTH TO BE A REASON FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4б; 4) SMTH TO BE SUPPORTED BY SMB / ЩОСЬ ПІДТРИМУВАТИСЯ КИМОСЬ – 16; 5) SMTH TO BE FIGHTED BY SMB / ЩОСЬ ЗА ЩО ХТОСЬ Б'ЄТЬСЯ – 17.

DELС [33] подає *cause* з 5 значеннями, з яких нами виділено 8 каузальних семем: 1) SMTH TO PRODUCE SMTH ELSE (AN EFFECT) / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ (ЕФЕКТ) – 1; 2) SMB TO MAKE SMTH HAPPEN / ХТОСЬ РОБИТИ ТАК ЩОБ ЩОСЬ СТАЛОСЯ – 14; 3) SMTH TO MAKE SMTH ELSE HAPPEN / ЩОСЬ СПРИЧИНЮВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 15; 4) SMTH TO PROVIDE A REASON FOR SMTH ELSE / ЩОСЬ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ПІДСТАВУ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 18; 5) SMTH TO BE DEFENDED BY SMB / ЩОСЬ ЗАХИЩАТИ КИМОСЬ – 19; 6) SMTH TO BE SUPPORTED BY SMB / ЩОСЬ ПІДТРИМУВАТИСЯ КИМОСЬ – 16; 7) SMTH TO BE A REASON FOR SMTH ELSE (ACTION IN A COURT OF LAW) / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО (ДІЇ У СУДІ) – 4в; 8) SMB TO MAKE (COMMON) CAUSE WITH SMTH ELSE / ХТОСЬ СОЛІДАРИЗУВАТИСЯ (ЗАРАДІ ЧОГОСЬ) – 20.

Усього з 6 словників англійської мови для каузальної домінанти *cause* було виділено 30 каузальних семем. Виключаючи тотожні типи, ідентифіковано 20 дивергентних типів.

Для дефініційного аналізу каузальної домінанти *causa* в іспанській мові нами було обрано словникові статті теж 6 видань (RAE [46], DRAE [36], DUE [38], DMLE [35], DE [32], DSA [37]). RAE [46] наводить для лексеми *causa* 5 значень, з-поміж яких перші два нами визнано каузальними. В обох каузальних значеннях вважаємо за доцільне виділити по дві семени. Усього ідентифіковано 4 каузальні семени: 1) ALGO CONSIDERARSE COMO FUNDAMENTO DE ALGO MÁS / ЩОСЬ ВВАЖАТИ ОСНОВОЮ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 1а; 2) ALGO CONSIDERARSE COMO ORIGEN DE ALGO MÁS / ЩОСЬ ВВАЖАТИ ДЖЕРЕЛОМ ПОХОДЖЕННЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 2а; 3) ALGO SER MOTIVO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 3; 4) ALGO SER RAZÓN PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4.

Словник DRAE [36] подає *causa* з 6 значеннями, 3 з яких визнано каузальними. У першому значенні виділяємо 3 семени, у другому і третьому – по одній. Усього

виявлено 5 семем, що ідентифікують каузальні зв'язки: 1) ALGO SER MOTIVO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 3; 2) ALGO SER FUNDAMENTO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ОСНОВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 16; 3) ALGO SER ORIGEN PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ДЖЕРЕЛОМ ПОХОДЖЕННЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 26; 4) ALGO SER RAZÓN PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4; 5) ALGO ESTAR SEGUIDO POR ALGUIEN / ЩОСЬ ХТОСЬ ПРАГНЕ ДОСЯГТИ – 5.

М. Молінер у DUE [38] виокремлює для *causa* 4 значення, з яких 2 вважаємо каузальними. У першому значенні виділено 4 семем. Загалом у словниковій статті DUE виявлено 5 семем на позначення каузальних відношень: 1) ALGO PRODUCIR ALGO MÁS / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 6; 2) ALGO MOVER A ALGUIEN A HACER ALGO MÁS / ЩОСЬ СПОНУКАТИ КОГОСЬ ЗРОБИТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 7; 3) ALGO SER MOTIVO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 3; 4) ALGO SER RAZÓN PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4; 5) ALGO ESTAR SEGUIDO POR ALGUIEN / ЩОСЬ ХТОСЬ ПРАГНЕ ДОСЯГТИ – 5.

Словникова стаття *causa* у DMLE [35] репрезентована 4 значеннями, в яких ми виділили 5 каузальних семем (1 значення – 2 каузальні семем, 2 значення – 2 семем, 3 значення – 1 семема, 4 значення не демонструє каузальних семем): 1) ALGO SER ORIGEN DE ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ДЖЕРЕЛОМ ПОХОДЖЕННЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 26; 2) ALGO PRODUCIR ALGO MÁS (un efecto) / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ (ефект) – 6; 3) ALGO SER MOTIVO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 3; 4) ALGO SER RAZÓN PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 4; 5) ALGO SER FIN POR EL QUE HACER ALGO MÁS (trabajarse) / ЩОСЬ БУТИ МЕТОЮ ЗАРАДИ ЧОГО ЩОСЬ РОБИТИ (працювати) – 12.

Словник DE [32] подає *causa* з 3 значеннями: у першому і другому виокремлюємо по 2 каузальні семем – 4 загалом, які повністю збігаються з даними зі словника RAE [46], тобто 4 каузальні семем в цілому.

DSA [37] розмежовує синоніми до лексеми *causa* за 7 інтегральними семем, на базі яких нами було сформульовано 7 каузальних семем (у 5-му значенні – 2 каузальні семем, у 6-му – жодної): 1) ALGO SER ORIGEN DE ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ ДЖЕРЕЛОМ ПОХОДЖЕННЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 26; 2) ALGO SER MOTIVO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МОТИВОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 3; 3) ALGO SER MÓVIL PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ СТИМУЛОМ ДЛЯ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 8; 4) ALGO SER INTENTO PARA ALGO MÁS / ЩОСЬ БУТИ МЕТОЮ ЧОГОСЬ ІНШОГО – 9; 5) ALGUIEN PRODUCIR ALGO / ХТОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ – 10; 6) ALGO PRODUCIR ALGO MÁS / ЩОСЬ ПРОДУКУВАТИ ЩОСЬ ІНШЕ – 6; 7) ALGO INFLUIR ALGO MÁS / ЩОСЬ ВПЛИВАТИ НА ЩОСЬ ІНШЕ – 11.

Таким чином, проаналізувавши 30 каузальних семем, виокремлених з дефініцій домінанти *causa* з 6-х словників іспанської мови, нами виявлено 12 дивергентних типів для подальшого вивчення.

Щодо нідерландської мови, то до аналізу було залучено дефініції *oorzaak* з 5 словників (EWN [39]; MNW [42]; VD [48]; WFT [49]; WNT [50]), з яких вилучено 18 каузальних семем 10 дивергентних типів.

В українській мові теж було опрацьовано 5 словників (ВТССУМ [4]; ГСУМ [6]; ЕСУМ [7]; ССУМ [23]; СУМ [25]) на предмет визначення каузальної домінанти *причина*. У результаті ідентифіковано 32 каузальні семем 15 дивергентних типів.

У російській мові проаналізовано дані 6 словників (БТСРЯ [3]; СРЯ [21]; ССРЛЯ [22]; СТСРЯ [24]; ТСЖВЯ [27]; ТСРЯ [28]) і виокремлено 36 каузальних семем 19 дивергентних типів.

Отже, кількість дивергентних типів каузальних семем за мовами дослідження розподілилась таким чином: (англ.) 20; (рос.) 19; (укр.) 15; (ісп.) 12; (нід.) 10. Це, очевидно, свідчить про те, що на глибинному рівні кодування позамовної дійсності у частині каузальних відношень (категоризація каузального комплексу) в англійській мові відбувається найдрібніша деталізація концептуальних структур каузальних доміант. Натомість у нідерландській мові спостерігається схильність до більшого узагальнення, що, безумовно, повинно позначатися й на поверхневому рівні. Складання повного переліку дивергентних типів каузальних семем у досліджуваних мовах і подальше застосування *tertium comparationis* (що ми вбачаємо за перспективу) дозволить нам виявити універсальні й ідіоетнічні каузальні семем в англійській, нідерландській, іспанській, українській та російській мовах, а, відповідно, й ідентифікувати загальне й відмінне у сприйнятті світу різними етносами стосовно об'єкту нашого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2007.
2. *Большая советская энциклопедия* : в 30 т. / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – [3-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978.
3. БТСРЯ : Большой толковый словарь русского языка / [гл. ред. С. А. Кузнецов]. – [1-е изд.]. – СПб. : Норинт, 1998.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : Перун, 2005.
5. ВТССУМ : Великий тлумачний словник сучасної української мови : [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : Перун, 2001. – С. 957.
6. ГСУМ : Словарь української мови : в 4-х т. [упор. з дод. власного матеріалу Б. Грінченко]. – Київ : Наукова думка, 1997. – Т. 3 : О–П. – С. 584.
7. ЕСУМ : Етимологічний словник української мови : в 7 т. [уклад. О. С. Мельничук та ін.]. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 4 : Н–П. – С. 583–584.
8. *Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный* / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русский язык, 2000. – 1233 с.
9. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. – [5-е изд., испр. и доп.]. – Назрань : Пилигрим, 2010.
10. Жеребило Т. В. Термины и понятия лингвистики : Синтаксис : Словарь-справочник / Т. В. Жеребило. – Назрань : Пилигрим, 2011.

11. Захаренко Е. Н. Новый словарь иностранных слов / Е. Н. Захаренко, Л. Н. Комарова, И. В. Нечаева. – М. : Азбуковник, 2003.
12. Зеленецкий А. Л. Контрастивная лингвистика и типология / А. Л. Зеленецкий // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2010. – № 1. – С. 27–31.
13. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем / Н. Б. Іваницька // Мовознавство : Науково-теор. журнал Ін-ту мовознавства ім. О. О. Потебні. – 2009. – № 1. – С. 46-59.
14. Косериу Э. Контрастивная лингвистика и перевод: их соотношение: Пер. с нем. Б. А. Абрамова / Э. Косериу // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV. Контрастивная лингвистика: [Пер. / Сост. В. П. Нерознака; Общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 63 – 81.
15. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 424 с. – (Серія “Альма-матер”).
16. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2008. – 944 с.
17. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур : [Пер. с англ. В. А. Виноградова] / Р. Ладо // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : [Пер. / Сост. В. П. Нерознака; Общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 32–62.
18. Леміш Н. Є. Синтаксичний концепт як tertium comparationis при встановленні типології структур каузального комплексу (на матеріалі нідерландської та української мов) / Н. Є. Леміш // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Т. 17. – № 1. – С. 107–114.
19. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – [3-е изд., перераб.]. — М. : Флинта : Наука, 2003.
20. Сніцар В. П. Засоби етномовного кодування семантем кримінального права: контрастивний аспект (на матеріалі сучасного британського та українського юридичних дискурсів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / В. П. Сніцар. – Київ : Київський національний лінгвістичний університет, 2012. – 20 с.
21. СРЯ : Ожегов С. И. Словарь русского языка / [ред. Н. Ю. Шведовой]. – [22-е изд., стер.]. – М. : Рус. яз., 1990. – С. 601.
9. ССРЛЯ : Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. [ред. В. И. Чернышёва]. — М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1948—1965. – Т. 11. – С. 874–876.
22. ССУМ : Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. – К. : Довіра, 2007. – 477 с.
23. СТСРЯ : Ефремова Т. Ф. Современный толковый словарь русского языка : в 3 т. – М. : АСТ, Астрель, Харвест, 2006.
24. СУМ : Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 8. – С. 971.

25. Толчеева Т. С. Контенсивна типологія сигніфікативних артефактів у різносистемних мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Т. С. Толчеева. – Київ : КНЛУ, 2010. – 32 с.
10. ТСЖВЯ : Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 ч. [ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ]. – [3-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Товарищество М. О. Вольфа, 1903—1909.
11. ТСРЯ : Толковый словарь русского языка: в 4 т. [ред. Д. Н. Ушакова]. – М.: Сов. энцикл. : ОГИЗ, 1935—1940.
26. Український тлумачний словник [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://uktdic.appspot.com/?q>.
27. Штернеманн Р. Введение в контрастивную лингвистику : [Пер. с нем. Е. Р. Сквайре] / Р. Штернеманн (рук.) и колл. // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : [Пер. / Сост. В. П. Нерознака; Общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 144 – 178.
28. Connor U. Tertium Comparationis : A vital component in contrastive research methodology / U. Connor, A. Moreno // Directions in Applied Linguistics : Essays in Honor of Robert B. Kaplan / [eds P. Bruthiaux, D. Atkinson, W. G. Eggington, W. Grabe, V. Ramanathan]. – Clevedon, 2005. – P. 153–164. – (England : Multilingual Matters).
29. DE : Diccionario Enciclopédico Vox 1. – Larousse Editorial, S.L., 2009.
30. DELC : Dictionary of English Language and Culture (Gets to the Heart of the Language). – Longman : Pearson Education Limited, 2006. – 1620 p.
31. Di Pietro R. J. Language structures in contrast / R. J. Di Pietro. – Rouley (Mass.) : Newbury House Publishers, 1978. – P. 15–51.
32. DMLE : Diccionario Manual de la Lengua Española Vox. – Larousse Editorial, S.L., 2007.
33. DRAE : El Diccionario de la lengua española. – Espasa – Calpe, 2001.
12. DSA : El Diccionario de Sinónimos y Antónimos [Electronic Resource]. – Access Mode : http://lenguaje.com/cgi-bin/Thesauro.exe?edition_field=causa&B1=Buscar.
34. DUE : Moliner M. Diccionario de uso del español. – Madrid : Gredos Editorial, 1992. – T. 1. – A – G. – 1446 p.
35. EWN : Etymologisch woordenboek van het Nederlands (Ke – R) / [onder hoofdredactie van dr. Marlies Philippa, dr. Frans Debrabandere, prof. dr. Arend Quak, dr. Tanneke Schoonheim en dr. Nicoline van der Sijs]. – Amsterdam : Amsterdam University Press, 2007. – Vol. III. – 695 p.
36. HOALDCE : Hornby A. S. Oxford Advanced Lerner’s Dictionary of Current English. Oxford University Press, 2010. – 1716 p.
37. Jaszczolt K. M. On Translating “What Is Said” : Tertium Comparationis in Contrastive Semantics and Pragmatics / K. M. Jaszczolt // Meaning Through Language Contrast / [eds K. M. Jaszczolt, K. Turner]. – Amsterdam : J. Benjamins, 2003. – Vol. 2. – P. 441–462.
13. MNW : Midden-Nederlands Woordenboek [Electronic Resource]. – Access Mode: http://nl.wikipedia.org/wiki/Middelnederssch_Woordenboek.

14. NWDTEL : New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury, CT : Lexicon Publications, Inc., 1993. – XXXI, 1149 p., Т – 67.
  15. ODEE : The Oxford Dictionary of English Etymology. – Oxford at the Clarendon Press; Oxford University Press, 1985. – 1025 p.
  16. OTE : Oxford Thesaurus of English. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – XII, 988 p.
  38. RAE : El Diccionario de la lengua española. – [la 22ª ed]. – Real Academia Española, 2001.
  39. SOEDHP : The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. – Oxford at the Clarendon Press; Oxford University Press, 1956. – 2515 p.
  40. VD : Van Dale: Groot woordenboek der Nederlandse Taal / red. C. Kruyskamp: 2 Dl. – 10-e dr. – 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1976. – 3230 p.
- WFT : Woordenboek der Friese Taal [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://gtb.inl.nl/>.
- WNT : Woordenboek der Nederlandse Taal [Electronic Resource]. – Access Mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Woordenboek_der_Nederlandsche_Taal.

Стаття надійшла до редакції 09.10.14 р.

Lemish N. Y., Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Kyiv National Linguistic University

SEMEME AS TERTIUM COMPARATIONIS IN THE CAUSAL COMPLEX STUDYING IN THE LANGUAGES OF DIFFERENT STRUCTURES

The article grounds the sememe selection as tertium comparationis in the causal complex crosslingual studying. For this purpose there has been specified the notion of sememe in linguistics, as well as using the definitional analysis there have been defined the sememes of the causal dominants: cause – in English, oorzaak –in Dutch, causa – in Spanish, причина – in Ukrainian and Russian languages. The results of the selected sememes analysis in the languages of different structures make it possible to identify their divergent types in the languages under studying.

Keywords: *sememe, tertium comparationis, causal complex, causal dominants, divergent types.*

Леміш Н. Е., доц., к. філол. н.,
Київський національний лінгвістический університет

СЕМЕМА КАК TERTIUM COMPARATIONIS В ИССЛЕДОВАНИИ КАУЗАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА В РАЗНОСТРУКТУРНЫХ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена обоснованию выбора семемы как tertium comparationis в кросслингвальном исследовании каузального комплекса. С этой целью уточняется значение понятия семема в лингвистике; с помощью дефиниционного анализа вычленяются семемы каузальных доминант: cause – в английском, oorzaak – в нидерландском,

causa – в іспанском, причина – в українском и русском языках. Результаты анализа выделенных в разноструктурных языках семем дают возможность идентифицировать их дивергентные типы в изучаемых языках.

Ключевые слова: семема, *tertium comparationis*, каузальный комплекс, каузальные доминанты, дивергентные типы.

Литовченко Д., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ МУСУЛЬМАН В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІА

Статтю присвячено опису негативної стереотипізації мусульман в англомовних мас-медіа, а також змін у сприйнятті ісламу і мусульман в новому міжнародному дискурсі, де визнається проблема ісламофобії і просувається культурне розмаїття та відкритість менишин. На прикладі одного видання регіонального значення в США розглядаються способи вираження стереотипів, мета яких – маніпуляція суспільною думкою.

Ключові слова: стереотипізація, дискурс, етнокультурний стереотип, ісламофобія, мусульманин, мас-медіа.

Іслам і мусульмани стали звичною темою англомовних ЗМІ впродовж останнього десятиліття. Іслам представлено у ЗМІ дуже часто як щось загрозливе, небезпечне, антиурядове або, як мінімум, «інше», чужорідне; його дуже рідко розуміють як легітимне або приватне вірування. Стереотипні уявлення про певні значущі явища та елементи повсякденного життя все глибше вкорінюються у концептуальній картині світу, створюваній англомовними ЗМІ і значно впливають на сприйняття цих явищ їх читачами і глядачами. В статті описано основні механізми реалізації етнокультурних стереотипів мусульман у мові англійських мас-медіа.

Негативна стереотипізація мусульман відбувається за допомогою лінгвальних засобів, які ще не є достатньо вивченими. **Актуальність** цієї статті полягає в тому, що з огляду на розвиток подій на ближньому сході, стереотипізація відбуватиметься надалі, упереджене зображення мусульман в мас-медіа продовжуватиметься, отже дослідження мають довгострокову перспективу.

Мета статті полягає у встановленні базових стереотипів, які зображають мусульман у англомовних мас-медіа та розгляді способів вираження цих стереотипів, що впливають на загальні уявлення англомовного світу про представників мусульманського середовища.

Після терактів 11 вересня СМІ не мусять додавати зусиль, щоби підняти тему ісламу та розглянути мусульман у негативному світлі [6]. На даний момент тенденція